

МЕЦЕНАТСТВО ІВАНА МАЗЕПИ В КУЛЬТУРНО-ДУХОВНІЙ СФЕРІ

Мета – провести комплексний аналіз культурно-освітньої та меценатської діяльності гетьмана Івана Мазепи; висвітлити її головні сфери, напрями й форми; визначити вагомість внеску великого гетьмана у розбудову української культури. **Методологічними** засадами дослідження слугують принципи історизму та об'єктивності, які крізь призму становища Гетьманської держави кінця XVII – початку XVIII ст. дали змогу визначити і врахувати конкретно-історичні чинники, які впливали на меценатську діяльність Івана Мазепи. **Наукова новизна.** Акцентовано увагу на чинниках, що спонукали гетьмана Івана Мазепу до активної культурно-освітньої та добродійної діяльності; на фактичному матеріалі продемонстровано рівень, масштаби, напрями та особливості меценатської діяльності І. Мазепи в культурно-духовній сфері; визначено конкретний внесок гетьмана у культурну і духовну спадщину України. **Висновки.** В роки правління Івана Мазепи відбуваються докорінні зміни владної політики щодо культури. Гетьман започаткував реалізацію великомасштабної програми відродження духовних пам'яток, занедбаних монастирських закладів, будівництва соборів, церков, освітніх закладів. Ці питання перебували в центрі уваги гетьманського уряду і були підґрунтям державної політики І. Мазепи.

Ключові слова: культурно-духовна сфера, освітня діяльність, меценатство, українське мазепинське бароко.

Святненко Анна Васильевна, кандидат исторических наук, доцент, профессор кафедры публичного управления и гуманитарных наук Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Меценатство Ивана Мазепы в культурно-духовной сфере

Цель – провести комплексный анализ культурно-просветительской и меценатской деятельности гетмана Ивана Мазепы; осветить ее основные сферы, направления и формы; определить весомость вклада великого гетмана в развитие украинской культуры. **Методологическими** основами исследования служат принципы историзма и объективности, которые сквозь призму положения Гетманского государства конца XVII – начала XVIII вв. дали возможность определить и учесть конкретно-исторические факторы, которые влияли на меценатскую деятельность Ивана Мазепы. **Научная новизна.** Акцентировано внимание на факторах, которые побуждали гетмана Ивана Мазепу к активной культурно-просветительской и добродетельной деятельности; на фактическом материале продемонстрирован уровень, масштабы, направления и особенности меценатской деятельности И. Мазепы в культурно-духовной сфере; определен конкретный вклад гетмана в культуру и духовное наследие Украины. **Выводы.** В годы правления Ивана Мазепы происходят коренные изменения в культурной политике. Он положил начало крупномасштабной программе возрождения духовных достопримечательностей, запущенных монастырских заведений, строительства соборов, церквей, образовательных заведений. Эти вопросы стояли в центре внимания гетманского правительствa и были основой государственной политики И. Мазепы.

Ключевые слова: культурно-духовная сфера, просветительская деятельность, меценатство, украинское мазепинское барокко.

Sviatnenro Anna, PhD in History, associate professor, professor of the Public management and humanitarian studies chair, the National Academy of Managerial staff of Culture and Arts

Mazepa Patronage in Cultural and Spiritual Spheres

Purpose of Article. The purposes of the article are to analyse of cultural, educational and philanthropic activities of Ivan Mazepa; to highlight its main areas, trends and forms; to determine the contribution of the great hetman the development of Ukrainian culture. **Methodology.** Methodological principles, used by the author in the study of the abovementioned topic, are historicism and objectivity with regard to specific historical factors that influenced the activities of Ivan Mazepa in the context of the situation of the Hetman State in late XVII – early XVIII centuries. **Scientific novelty.** In this paper, the author pays attention to the factors that stimulated Hetman Ivan Mazepa to active cultural, educational and charitable activities. In addition, the author demonstrates factual level, scope, trends and features of Ivan Mazepa's patronage in cultural and spiritual sphere and defines the specific contribution of Ivan Mazepa in cultural and spiritual heritage of Ukraine. **Conclusions.** During the reign of Ivan Mazepa, the fundamental changes, dealt with the authority cultural policy happened. The hetman launched a large-scale program of revival of spiritual monuments, abandoned monastic institutions, construction of cathedrals, churches, educational institutions. These issues were the focus of Hetman's government. Mazepa implemented these measures as a political leader. It was his public policy.

Keywords: cultural, spiritual, educational activities, patronage, Mazepa Ukrainian Baroque.

Актуальність теми дослідження. Кожен народ, який стає на шлях національно-державного відродження, звертається до минулого з метою відшукати своїх героїв, значні історичні події, що становлять славу народу, коріння історичних традицій тощо. В історії нашої держави було багато періодів та історичних осіб, які мали непересічне значення для її існування. Серед галереї славетних особистостей, одне з центральних місць посідає гетьман України Іван Степанович Мазепа.

Сьогодні вчені мають можливість неупереджено надати оцінку діяльності та переосмислити постать І. Мазепи, відкинувши ідеологічно-кон'юнктурні фальшовані нашарування попередніх десятиліть. У цьому контексті одна із важливих сторінок життя гетьмана, а саме благодійна, культурницька його діяльність не залишилась поза увагою сучасних українських дослідників.

Важливим підґрунтям для написання даної розвідки стали праці С. Павленка, Д. Журавльова, С. Кагамлик, де дослідники подають окремі розділи, присвячені І. Мазепі як меценату української культури та церкви. Так, в монографії С. Павленка "Іван Мазепа як будівничий української культури" подано цілісний огляд благодійної діяльності та деякі інші аспекти жертвності видатного гетьмана. Дослідник наголошує, що розвиток української культури розглядався гетьманом як підмурок відбудови незалежної України. Автор наукової розвідки Д. Журавльов "Мазепа – людина, політик, легенда" характеризує І. Мазепу і як благодійника, і як безпосереднього творця української культури. Дослідник показує вагомий внесок І. Мазепи в розвиток православної церкви, малярства, освіти. Активну участь гетьмана в церковному житті він пов'язує не тільки з громадськими та державними потребами, а й з глибокою релігійністю гетьмана. Окрему увагу історики звертають на внесок І. Мазепи в розбудову Києво-Печерської лаври. В науковій розвідці С. Кагамлика "Українські гетьмани і Києво-Печерська Лавра" автор розповідає про розвиток монастиря крізь призму впливу на неї українських гетьманів, насамперед І. Мазепи. З надзвичайною ретельністю описує заслуги гетьмана у розвитку святині відомий дослідник меценатства в Україні Д. Степовик у монографії "Києво-Печерська Лавра".

Чимало розвідок присвячено окремим пам'яткам доби І. Мазепи. Варто назвати в цьому плані книги Т. Кілессо "Братський Богоявленський монастир і Києво-Могилянська академія", Н. Нікітенко "Собор святої Софії в Києві", С. Кілессо "Києво-Печерська лавра", В. Вечерського "Архітектурна й містобудівна спадщина доби Гетьманщини", "Втрачені об'єкти архітектурної спадщини України", З. Хижняк, В. Маньківського "Історія Києво-Могилянської академії".

Отже, внесок сучасних українських вчених у розробку даної теми є вагомим. Дослідники комплексно висвітлюють різні аспекти благодійної діяльності гетьмана І. Мазепи. Масштаби культурницької й благодійної діяльності І. Мазепи мають слугувати важливим досвідом і прикладом для сьогодення, а її вивчення повинно продовжуватися.

Мета статті – провести комплексний аналіз культурно-освітньої та меценатської діяльності гетьмана Івана Мазепи; висвітлити її головні сфери, напрями й форми; визначити вагомість внеску великого гетьмана у розбудову української культури.

Виклад основного матеріалу. Іван Мазепа є однією з найяскравіших й найвидатніших постатей української історії. Талановитий політичний діяч, якому притаманні такі риси, як мудрість, виваженість, щедрість і гуманність. Ймовірно, що саме ці якості й дали можливість гетьману Мазепі тримати булаву довше (22 роки) за будь-кого з українських гетьманів. Іван Степанович використав відведений йому час для багатьох шляхетних справ, зокрема у сфері культури та мистецтва.

Іван Мазепа чітко розумів, яку неперевершену роль відіграє культура і мистецтво в житті нації, піднятті престижу, а також авторитету очільника. Як високоосвічена людина гетьман поєднував це розуміння зі зацікавленістю мистецтвом, приділяв меценатській діяльності значну увагу.

У центрі діяльності гетьманського уряду перебувала реалізація масштабної програми: відновлення занепалих і будівництво нових церков, монастирів, просвітницьких закладів. Під особистим патронатом І. Мазепи здійснюються великі будівельні роботи в Києві, який за його гетьманування став символом "другим Єрусалимом", духовною столицею України [9, 39].

Гетьман Мазепа, як правило, шанував права церкви, не втручався у внутрішнє її життя. Намагався лише опосередковано брати участь у церковних справах. За справедливим твердженням С. Павленка І. Мазепа завжди сприяв інтересам церкви і допомагав їй в її потребах, а також захищав її права і привілеї від централізаторської та русифікаторської політики Московського патріархату наприкінці XVII століття. Не маючи змоги змінити загальний статус української церкви, гетьман проте повністю зберіг за собою вплив щодо заміщення церковних посад і надання церковних бенефіцій, а також підтримував ті реформи, що мали на меті піднести значення, силу, добробут та авторитет української церкви [9, 74]. Гетьман Мазепа всіляко підтримував діяльність тих просвітніх та добродійних закладів, якими опікувалася Українська православна церква.

Кінець XVII – початок XVIII століття – це час, коли суттєво збільшується церковне й монастирське землеволодіння. Гетьман Мазепа обдаровував монастирі маєтками, а також затверджував універсалами ті володіння, які вже були зосереджені в руках монастирів.

Як зауважує Журавльов Д. В, окрім земельних надань і надання дозволу на торги, промисли, млини, шинки, на створення слобід і промислових підприємств, а також на право збирання різноманітних місцевих податків, гетьман роздавав чимало "оборонних" універсалів монастирям, звільняючи їх від тих чи інших податків та повинностей, а також забороняючи полковій та сотенній козацькій адміністрації втручатися у внутрішні справи монастирських володінь. Так були створені умови для поліпшення самозабезпечення монастирів, збільшення їхніх прибутків, завдяки чому невдовзі виникла можливість відреставрувати давні храми, оновити їхні іконостаси, замовити нові ікони тощо [5, 185]. Отже, саме така політика І. Мазепи у сфері духовності і культури дала поштовх енергійній церковній відбудові Києва [189].

І. Мазепа започаткував традицію відновлення та розбудови старовинних храмів Княжої доби, насамперед собору Софії Київської, спорудженого ще князем Ярославом Мудрим. За свою багатовікову історію собор пережив чимало скрутних часів, його почали руйнувати ще з 1240 р., неодноразово грабували й палили. До часів Мазепи він дійшов зовсім занедбаний. Гетьман вклав багато енергії, часу й коштів у відновлення головного собору України. Адаже у східнохристиянському світі кафедральні Софійські храми ототожнювалися з символами-атрибутами незалежної держави.

У 1690-1696 рр. коштом І. Мазепи собор відновлюється, набуває форм, притаманних українському бароко. Пізніше, у 1699-1707 рр. довкола обителі зведені високі мури з двома виходами, прикрашені красивими дзвіницями. На головному вході постала Тріумфальна дзвіниця, на якій встановлено 13-тонний дзвін "Мазепа". На шпилі триярусної південної вежі було поміщено позолочену крилату постать покровителя Києва архистратига Михаїла. Відомо, що на відбудову собору Мазепа витратив 50 000 зол, на позолочення бані митрополитичого собору – 5000 дукатів, крім того, подарував храму золоту чашу вартістю 500 дукатів [9].

Стараннями гетьмана суттєво реконструйовано Михайлівський Золотоверхий монастир у Києві – другу найвизначнішу пам'ятку Княжої доби. В ньому гармонійно поєдналися початкова візантійська будівля й пишні барокові форми. Всередині церкви збереглися надзвичайно цінні мозаїки і фрески XII ст., іконостас початку XVIII ст. та багато інших цінних пам'ятних речей. Гетьман подарував обителі срібну 32-кілограмову раку св. Варвари, на оздоблення якої пішло 20 000 дукатів. Михайлівський Золотоверхий собор пережив усі негаразди і дійшов непошкодженим до 30-х років ХХст. 1934р. за радянської влади його у варварський спосіб знищено. Відбудований за незалежної України 1999 р., монастир не тільки є прикрасою міста, а стає справжнім духовним центром, святиною, де панує добро, гуманність й любов [12].

Під пильною увагою Івана Мазепи велося будівництво 1691-1693 рр. нового мурованого Богоявленського собору Братського (академічного) монастиря. Богоявленський собор був необхідний для повноцінного функціонування Києво-Могилянської колегії. На його будівництво витрачено понад 200 000 золотих. На жаль, цьому величому храмові не пощастило – 1933 р. собор було знищено радянсько-комуністичною владою [10].

Гетьман глибоко розумів важливе значення навчального закладу в житті України, всіляко сприяв його становленню, зміцненню матеріального забезпечення. Саме завдяки його клопотанням Києво-Могилянський колегіум 1701р. отримав офіційний статус вищого навчального закладу і назву "академія". В цей період Академія мала загальнонаціональний характер, охоплюючи всі стани української людності, від гетьманського небожа до звичайного посполитого. Важливо, що тут формувалися кадри української еліти. Гетьман віддає сюди на навчання своїх небожів, тут здобували ґрунтовну освіту діти генеральної старшини й полковників. За часів Мазепи Київська академія мала найбільше за все свої існування число студентів – понад 2 тисячі [4, 77].

Немає сумніву, що Києво-Могилянська академія завдяки допомозі гетьмана добре забезпечувала академічні інтереси українського студентства. Цікаво, що за часів Мазепи українці з Гетьманщини рідко навчалися в університетах Західної Європи. Очевидно, значно простіше і дешевше було вчитися вдома, а рівень освіти, який давала Київська академія, не поступався європейському.

Коштом І. Мазепи реставровано й головний будинок Академії, тривалий час його називали "Мазепин корпус". Гетьман зробив для Академії так багато, що сучасники називали його "критором преславної академії Могило-Мазепинської" [1].

На Печерську за проектом Й. Старцева й І. Зарудного в Києво-Пустинському монастирі змурована нова велична соборна церква Св. Миколая. У різниці цієї церкви на стіні вівтаря тривалий час залишався портрет Мазепи як "Зиждителя храму", хоч у ній проголошували гетьманові анафему. Крім Миколаївської церкви, коштом гетьмана було поставлено ще трапезну церкву Покрови Пресвятої Богородиці та келії для монастирської братії. На їхнє будівництво гетьманом виділено більше ніж 100 000 зол. Цей собор, пізніше перейменований у Військово-Микільський, тривалий час був справжньою прикрасою Києва. Його зруйновано 1934р комуністичними "естетами" з аргументацією: "історичний мотлох, який своїм існуванням живить коріння українського буржуазного націоналізму" [5].

За гетьманування Івана Мазепи змінив свій вигляд Видубицький монастир. В ньому коштом гетьмана реконструйовано Михайлівську церкву. За Київським Подолом на Куренівці добудовано Кирилівську церкву: перебудовано дах, поставлено п'ять бань, прикрашено новим хвилястим фронтоном і пілястрами з ліпною орнаментикою. На відбудову соборної церкви монастиря св. Кирила гетьман вклав понад 10 000 зол. [11]

Навпроти Київської лаври розташовувалася Києво-Печерська Вознесенська дівоча обитель, ігуменею якої у 1688-1707рр. ігуменею була Марія Мазепина (у схимі – Марія Магдалина). Завдяки її активній діяльності та підтримки гетьмана Вознесенський монастир досяг справжнього розквіту. У ньому у 1701-1705 рр. коштом Івана Мазепи замість дерев'яної Вознесенської церкви зводиться величний кам'яний п'ятибанний собор з трьома престолами та дзвіниця [6]. Ця обитель славилася тим, що черниці вправно вишивали срібною ниткою (гаптування). На сьогодні деякі українські музеї мають в своїх експозиціях вишивки, зроблені саме за ігуменства Марії-Магдалини Мазепини плащаниць, церковних риз, "воздухів" тощо. Після невдалої спроби гетьмана вирватись із задушливих обіймів "старшого брата", помста злобливого Петра I досягла і Вознесенський монастир, який 1708-1709 рр. було закрито а черниці переведені до Флорівського монастиря на Подолі. Згодом вже тут відновлене мистецтво високохудожньої вишивки сріблом.

Діючі на той час закони надавали можливість гетьману займатися фінансовими питаннями самостійно. Він не зобов'язаний був звітувати не перед ким за кошти автономії. Така безконтрольність давала йому можливість безкарно не перейматися питаннями й проблемами загалу. Звісно, що І. Мазепа не був жебраком. Займаючи найвищу посаду в автономії, гетьман, як освічена і відповідальна особа, не мав в пріоритеті накопичення власних статків. Він величезні кошти вкладав, насамперед в Києво-Печерську лівру, її відновлення.

Детальний опис витрат наводить С. Павленко і зазначає, що значні кошти І. Мазепи, 20 500 дукатів, були вкладені в головну соборну церкву – Успіня Богородиці. Завдяки позолоченню семи грушоподібних бань собор набув величності, божественної легкості. Гетьман подарував храму великий срібний підсвічник за 2000 імперіалів, золоту чашу з Євангелієм у золотій оправі (2400 дукатів), золоту

митру (3000 дукатів). У 1704 р. покровитель лаври профінансував оздоблення коштовними срібними бляхами вітаря над похованням Феодосія Печерського. Інтер'єр храму було прикрашено дорогими срібними лампадами (863 талери), які освітлювали все церковне приміщення [9, 214].

Фактично річний бюджет Гетьманщини (один мільйон золотих) було вкладено І. Мазепою в побудову мурів довкола Києво-Печерської лаври [2]. Вони мали оборонне призначення на випадок ворожого вторгнення. Загальна довжина муру, побудованого у формі неправильного десятикутника, становила 1290 метрів. На рівні фундаменту товщина муру доходила до трьох метрів. Висоти муру сягали здебільшого сім метрів. Зверху він був нешироким – 1-1,5 метра. На мурах влаштували бійниці для ведення рушничного бою, а також вежі для можливого використання гармат [3]. При цьому монастирю додалося чимало церковних споруд, які органічно увійшли до оборонно-мурованого комплексу. Вхід до лаври прикрашали великі Свята та Економічна брами. Над останньою була збудована церква Всіх Святих (Всіхсвятська). Струнка красуня-церква височить над землею, її стрімкі і виразні форми легко здіймаються до самого неба. Храм відзначається багатим декоративним оздобленням. Надзвичайно мальовничий вигляд і стрункий архітектурний силует церкви вабили око видатного українського поета Т. Шевченка. У 1846 році він зробив з неї чудові замальовки. Ніші в'їзду і виїзду Економічної брами Всіхсвятської церкви прикрашали герби головного фундатора лаври. Збудовані також Онуфріївська триярусна церква-вежа і церква-вежа в ім'я Івана Кушника. Усі церковні приміщення, вмонтовані у нові мури, фінансувалися з гетьманської скарбниці. З цих коштів збудовано й Годинникову (або Дзигарську) вежу. На ній було встановлено годинник, виготовлений служителем лаври Петром Чернявським (прізвисько Дзигенмайстер) [12].

Оновлено й розбудовано було Мазепою Троїцьку церкву при головній брамі Лаври, закладену ще 1106 році [8].

Водночас у лаврі зведено кам'яну Микільську лікарняну церкву (інша назва – церква Миколая), відновлено будинок лаврської друкарні. Ясновельможний гетьман подарував лаврі великий дзвін і дав кошти на побудову мурованої дзвіниці (73000 золотих) [1].

Отже, в результаті активної політики гетьмана місто сяяло позолотою бань відновлених соборів. Ніколи до цього Київ не мав стільки діючих церковних споруд, які були відроджені, розбудовані за невеликий проміжок часу.

Культурницька діяльність гетьмана І. Мазепи не обмежувалась лише Києвом. За його сприяння змінили своє обличчя багато міст, містечок Гетьманщини.

У гетьманській столиці, за документами Бендерської комісії, І. Мазепа виділив понад 20 000 золотих на побудову кам'яного Троїцького собору, 4000 золотих – на зведення мурованого храму святого Миколи (у 1708 р. був незакінченим), 15 000 золотих – на будівництво дерев'яних церков Воскресенської та Покрови Богородиці [9].

У передмісті Батурина І. Мазепа перший серед українських гетьманів побудував для себе справжній палац. Цей палац 1708р., разом з усією блискучою столицею Гетьманщини було знищено за розпорядженням Петра І. Судячи з креслень, що збереглися в шведських архівах, він мав три поверхи, був побудований в стилі бароко і мав революційні для тогочасної української світської архітектури конструктивні рішення – наприклад, балочні перекриття. Зсередини кімнати палацу прикрашали кахлі голландського типу, поливна палітра яких нараховувала до восьми різних кольорів [5].

Під безпосередньою опікою гетьмана Мазепи в 1700 році з'явився і почав швидко зростати новий академічний центр – Чернігівський колегіум. Він містився при Борисоглібському монастирі і спочатку мав лише три "класи" (курси) – інфіми, граматики та синтаксису. З 1705 року Чернігівська колегія одержала просторіші приміщення, збудовані коштом Мазепи, і вона вже мала 6 класів. За допомогою Мазепи Чернігівська єпископська кафедра запровадила в себе папірню, що постачала папір для тогочасних українських друкарень [6].

Таким чином, на Лівобережній Україні почав працювати навчальний заклад вищого типу. Це відповідало зростаючим потребам Гетьманщини мати достатньо освічених кандидатів на посади урядників, писарів. Чітка позиція у цьому питанні І. Мазепи та його прибічників сприяла розширенню мережі освітніх установ в Україні, зміцненню їхньої матеріальної бази, становленню вищих навчальних закладів.

Завдяки будівельній діяльності І. Мазепи архітектурне обличчя багатьох міст і містечок України-Гетьманщини значно змінилось. Документи Бандерської комісії зафіксували суми, які гетьман вкладав в розбудову церков й монастирів, споруд, які завжди є поза часом і розраховані на століття. Так, на побудову нового пишного кафедрального собору в Переяславі з монастирем І. Мазепа виділив більш ніж 300 000 золотих, церкві в Глухові – 20 000 золотих, на ремонт і прикраси для Густинського та Мгарського монастирів – 18 000 золотих, монастирської церкви в селі Дігтярі – 15 000 золотих, відбудову кафедрального монастиря в Чернігові – 10 000 золотих, добудова Троїцької церкви в Чернігові – ще 10 000. Будівництво і ремонт дерев'яних церков: Св. Іоана в Чернігові – понад 5000 золотих, Воскресенська і Покровська церкви в Батурині – понад 15 000, у селі Прачі – також понад 15 000 золотих [5].

Масштаби культурницької й меценатської діяльності гетьмана Мазепи вражаючі. Досить зазначити, що опубліковані джерела містять згадки про 220 церков, збудованих у 1687-1709 рр. Реальна ж цифра їх спорудження у ту добу, очевидно, у двічі-тричі вища. Сам гетьман, за підрахунками С. Павленка, патрунував зведення, реставрацію 43 храмів [9].

Щедрі пожертви здійснював Іван Мазепа на храми, які знаходилися поза Україною. Згідно дослідження Крупницького Б.Д., на кошти гетьмана кошти будували і прикрашали церкви і собори в Росії (в Рильську), Речі Посполитій (у Вільно), на Близькому Сході. Так, церква в Рильську отримала 2000 золотих, церква у Вільно – 3000. Православні патріархи Сходу, що завжди перебували в матеріальній скруті, нерідко подорожували Україною та іншими східнослов'янськими землями, маючи надію зібрати трохи грошей. Іван Мазепа цілком виправ-

довував їхні сподівання. Так, Єрусалимський патріарх Хрисанф, побувавши 1701 року в Батурині, отримав 50 000 золотих на ремонт монастиря Св. Сави; згодом український гетьман вислав йому ще 30 000. У 1708 році на кошти гетьмана в сирійському місті Алеппо було видане Євангеліє арабською мовою, а Антіохійський патріарх Афанасій отримав від Івана Степановича 3000 золотих, написавши передмову до вищезгаданого Євангелія, де прославляв щедрість, мудрість та побожність гетьмана, за якого мали молитися всі православні священики на землях Османської імперії [7, 73]. Як стверджує науковець, не обійшов Мазепа своєю увагою і найбільшу святиню християнського світу – собор Воскресіння при Гробі Господньому в Єрусалимі. Він отримав від володаря далекої України чашу з чистого золота, лампу та срібну дошку із різьбленим зображенням плащаниці. Дошка (так само, як і вищезгадане арабське Євангеліє) збереглася до наших днів і використовується при урочистих богослужіннях – на неї ставлять чашу зі Святими Дарами. Вона має розміри 105 на 85 сантиметрів, містить зображення Тіла Христового, Божої Матері, Марії Магдалини, євангеліста Іоана, а також символів Страждань Христових – драбини, молотків, губки з оцтом, списа, тернового вінця, ганебного стовпа, рукавиць, Христового хітона тощо. Напис засвідчує, що дошка є даром Івана Мазепи, ініціали та герб якого зображені внизу цього шедевра різьблення по металу кінця XVII – перших років XVIII століття [7, 79-80].

Мазепа задавав тон у благодійництві для всієї старшини, подавав їй приклад, надихав на благодійництво. Варто згадати, наприклад, імена генеральних старшин та полковників В. Борковського (Чернігів), М. Миклашевського (Київ, Глухів), В. Кочубея (Київ), К. Мокієвського (Київ), П. Герцика (Київ), І. Мировича (Переяслав), І. Іскри (Полтава), Д. Горленка (Густинський монастир), М. Бороховича, представників династії Лизогубів, Гамаліїв тощо та чимало інших представників української аристократії, що також фундували й споруджували величні храми на своїй землі. Це було нормою, невід'ємним атрибутом діяльності людей приналежних до національної еліти. Вся старшина творила культурне середовище України [11].

Масштаби, обсяг культурницької й меценатської діяльності гетьмана є вражаючими. Будівництво часів І. Мазепи, було синтезом західноєвропейського бароко й українського народного мистецтва, що жило в дереві. Прегарний мистецький стиль будівель Мазепиної доби увійшов в історію як українське мазепинське бароко.

Література

1. Акимович Є. Гетьман Іван Мазепа та його час: нариси Української культури. Кн. 5 / Є. Акимович. – Одеса: Чорномор'я, 2008. – 239 с.
2. Богдан Хмельницький. Іван Виговський. Петро Дорошенко. Іван Мазепа / І. А. Коляда [та ін.]. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2012. – 472 с.
3. Берлінський М. Короткий опис Києва /М. Берлінский. – Київ, 1990. – 204с.
4. Гончарук П.С. Гетьман Іван Мазепа. Погляд крізь століття / П.С. Гончарук. – К., 2016. – 151 с.
5. Журавльов Д. В. Мазепа: людина, політик, легенда / Д. В. Журавльов. – Х.: Будинок друку, 2012. – 384 с.
6. Кочерга В. А. Гетьман Іван Мазепа: "Самі себе звоювали": монографія / В. А. Кочерга, Г. В. Кочерга; М-во освіти і науки України, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2014. – 280 с.
7. Крупницький Б. Д. Гетьман Мазепа та його доба / Б. Д. Крупницький. – Київ: Україна, 2001. – 238 с.
8. Огієнко І. Українська церква за гетьмана Мазепи / І. Огієнко. – Київ, 2003 – 168с.
9. Павленко С. Іван Мазепа як будівничий української культури / С. Павленко. – Київ: Києво-Могилянська академія, 2005. – 304 с.
10. Радишевський Р. П. Іван Мазепа в сарматсько-роколанському вимірі високого бароко / Р. П. Радишевський, В. Свербигуз. – Київ: Просвіта, 2006. – 551 с.
11. Слабошпицький М. Ф. Українські меценати: нариси з історії української культури / М. Ф. Слабошпицький. – Київ: Ярославів Вал, 2001. – 328
12. Січинський В. Ів. Мазепа: юдина і меценат /В. Січинський. – Філадельфія, 1951. – 54 с.

References

1. Akymovych, E. (2008). Hetman Ivan Mazepa and his time yoho chas: Notes of Ukrainian culture. Book 5. Odesa: Chornomor'ia [in Ukrainian].
2. Kolyada, I. A. (Eds.). (2012). Bohdan Khmelnytskyi. Ivan Vyhovskiy. Petro Doroshenko. Ivan Mazepa. Lutsk: Volynska oblasna drukarnia [in Ukrainian].
3. Berlinskyi, M. (1990). Short description of Kyiv. Kyiv [in Ukrainian].
4. Honcharuk, P. S. (2016). Hetman Ivan Mazepa. View through centuries. Kyiv [in Ukrainian].
5. Zhuravlov, D. V. (2012). Mazepa: a person, politician and legend. Kh.: Budynok druku [in Ukrainian].
6. Kocherha, V. A. & Kocherha, H. V. (2014). Hetman Ivan Mazepa: "We got over themselves". M-vo osvity i nauky Ukrainy, Cherkaskyi natsionalnyi universytet imeni Bohdana Khmelnytskoho [in Ukrainian].
7. Krupnytskyi, B. D. (2001). Hetman Mazepa and his epoch. Kyiv: Ukraina [in Ukrainian].
8. Ohienko, I. (2003). Ukrainian Church at the period of Hetman Mazepa. Kyiv [in Ukrainian].
9. Pavlenko, S. (2005). Ivan Mazepa as a builder of Ukrainian culture. Kyiv: "Kyievo-Mohylianska akademiia" [in Ukrainian].
10. Radyshevskiy, R. & Sverbyhuz, V. (2006). Ivan Mazepa in the Sarmatians – Roxolan mode of the High Baroque. Kyiv: Prosvita [in Ukrainian].
11. Slaboshpytskyi, M. F. (2001). Ukrainian patrons: notes of the history of Ukrainian culture. Kyiv: Yaroslaviv Val [in Ukrainian].
12. Sichynskiy, V. I. (1951). Mazepa: a man and a patron. Filadelfia [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19.02.2017 р.